

ŁUKASZ MALINOWSKI

MAŁY
PRZEWODNIK
PO HISTORII
POLSKI

21. REPRESJE I AUTONOMIA

Druga połowa XIX wieku to smutny czas dla naszych przodków. Klęska powstania styczniowego załamała wszelkie plany odzyskania niepodległości, a późniejsze prześladowania zagroziły istnieniu naszego narodu. Ale i tym razem Polacy nie dali się złamać, o czym opowie wam Jan.

Represje, które na ziemiach zaboru rosyjskiego zaczęły się w 1864 roku, były naprawdę dotkliwe. Powstańcy, którzy nie zginęli lub nie uciekli za granicę, zostali zesłani na mroźny **Sybir**, gdzie w trudnych warunkach mieli pracować na rzecz cara. Osoby podejrzane o sympatię do powstańców zmuszono do sprzedaży majątków. Zniesiono resztki administracyjnej odrębności Królestwa Polskiego, któremu zmieniono nazwę na **Kraj Przywiski**. Od tej pory była to po prostu część Rosji, rządzona przez generała gubernatora.

Rusyfikacja

Władze szkolne, administracyjne i skarbowe zostały zorganizowane w ten sam sposób, jak w całym imperium. Polacy nie mogli pracować w urzędach, a polscy właściciele ziemscy zostali objęci dodatkowym podatkiem. Zniesiono resztki wolnej prasy, a cenzura dokładnie pilnowała, aby żadne propolskie teksty nie ukazywały się w gazetach. Język rosyjski stał się językiem urzędowym. Zwalczano nasz język, ograniczając jego używanie w miejscach publicznych i w szkołach. Wszystko to służyło jednemu celowi – **rusyfikacji**. Polacy mieli zostać wynarodowieni i przekształceni w posłusznych i oddanych carowi Rosjan. Mimo iż mieszkali w swoich domach, to czuli się jak w obcym kraju.

Kazimierz Mordasewicz, Henryk Sienkiewicz.
Fot. Wikimedia Commons

Praca u podstaw

Wobec tak trudnej sytuacji, wśród Polaków zwyciężały bardziej ugodowe postawy. Pojawili się ludzie lojalni wobec cara, którzy próbowali przekonać nowe rosyjskie władze, że Polacy już zapomnieli o buntach i pragną tylko w pokoju pielęgnować swoją kulturę. Patriotyzm stał się wartością ukrywaną, a o dawnej, niepodległej ojczyźnie mówiono tylko szeptem. Część naszych rodaków uznała jednak, że skoro walka polityczna czy zbrojna jest w tej chwili niemożliwa, to o kraj należy zadbać na polu ekonomicznym i edukacyjnym. Za patriotyczny obowiązek uznano bogacenie się, a za wzór stawiano majątnych przedsiębiorców,

Konstanty Górski, Rugi pruskie. Fot. Wikimedia Commons, licencja public domain

którzy mimo polskiego pochodzenia zostawali wpływowymi obywatelami rosyjskiego imperium. Odrzucono mesjanistyczne idee romantyzmu i popularność zyskał nowy prąd umysłowy zwany **pozytywizmem**. Zgodnie z jego zaleceniami podejmowano **pracę u podstaw** albo **pracę organiczną**, która polegała na edukowaniu najuboższej ludności, a więc chłopów i robotników. W przyszłości dało to kapitalne rezultaty. Pod surowymi rządami Rosjan rodził się nowy, bardziej świadomy swojej narodowości Polak. Różnice między szlachtą, mieszczanami i chłopami zaczynały się powoli zacierać.

Germanizacja

Ciężko żyło się również Polakom na ziemiach zaboru pruskiego. Nie mieliśmy tam w ogóle swoich struktur państwowych, a od czasów powstania listopadowego władze coraz surowiej traktowały naszych rodaków. Sytuacja pogorszyła się jeszcze po roku 1871. Nastąpiło wtedy **zjednoczenie Niemiec**, które zastąpiły dawne Prusy. Nowe, potężne państwo chciało scalić ze sobą ludność, a za gorliwą germanizacją opowiadał się zwłaszcza **kanclerz Otto Bismarck**. W szkołach zakazano nauki w języku polskim, w urzędach można było porozumiewać się tylko po niemiecku i nawet duchownych zmuszano do prowadzenia kościelnych nabożeństw w języku niemieckim. W końcu postanowiono siłą wysiedlić Polaków, którzy nie mieli obywatelstwa Rzeszy Niemieckiej. Utworzono też specjalny fundusz, który pomagał niemieckim kolonizatorom wykupywać ziemię z rąk Polaków. Nasi przodkowie potrafili się jednak skutecznie bronić. Tworzyli towarzystwa i organizacje spółdzielcze, które w imię solidarności narodowej pomagały rodakom zatrzymać majątek.

Autonomia w Galicji

Zupełnie inaczej wyglądało to w **Galicji**. Cesarstwo Austriackie nigdy nie było jednorodne, pod względem narodowościowym (zamieszkiwali je Węgrzy, Polacy, Ukraińcy, Czesi, Słowacy, Chorwaci, Rumuni i oczywiście Austriacy) i panowała tam większa tolerancja wobec mniejszości. W 1859 roku władze pozwoliły na swobodne posługiwanie się językami narodowymi w urzędach, a była to dopiero zapowiedź pozytywnych zmian. W 1867 roku Austria przekształciła się w **Austro-Węgry**, a do głosu zostały dopuszczone także mniejsze narody. Galicja zyskała autonomię. Miała polskiego namiestnika (nominowanego przez cesarza), a także swój rząd i sejm. Zapanaowała swoboda polityczna i zorganizowano polskie szkolnictwo. Intelktualnym zapleczem całego narodu stały się polskie uniwersytety w Krakowie i we Lwowie.

Pozytywizm – prąd w literaturze i filozofii w II połowie XIX wieku, którego autorem był August Comte. Głosił on, że podstawą każdego działania jest wiedza naukowa, czyli empiryczna, a wzorem dla innych nauk miały być nauki przyrodnicze. Z czasem zwany był także scjentyzmem, czyli poglądem wyrażającym tezę, że rozwój ludzkości może być możliwy tylko dzięki postępowi naukowemu.

Praca u podstaw – główne hasło polskiego pozytywizmu, które głosiło konieczność edukowania chłopów i robotników, aby włączyć ich w społeczeństwo i tym samym utrwalić polską narodowość w obliczu germanizacji i rusyfikacji. Tereny chłopskie były zacofane przez wielowiekowe ograniczenie ich wolności.

Praca organiczna – pozytywiści polscy uważali społeczeństwo za jeden żywy organizm, który – podobnie jak ludzki – aby dobrze funkcjonować, musi mieć zdrowe narządy, czyli wszystkie grupy społeczne muszą dążyć do rozwoju i pomnażania swoich zasobów.

Rugi pruskie – to masowe wysiedlenia Polaków i Żydów z Cesarstwa Niemieckiego, którzy nie mieli obywatelstwa niemieckiego, ale głównie z terenów, które należały do Polski. Wysiedlenia te były przeprowadzone brutalnie i objęły 30 tysięcy osób.

CZY WIESZ, ŻE...

- Pozytywizm objawił się bardzo mocno w literaturze. Największe dzieła polskiej prozy pochodzą z tego okresu. Najpopularniejszymi pisarzami byli: Henryk Sienkiewicz, Bolesław Prus, Maria Konopnicka oraz Eliza Orzeszkowa.
- Pozytywiści głosili także hasła emancypacji Żydów oraz innych mniejszości narodowych, czyli włączaniu ich do społeczeństwa na równych prawach. Wówczas też narodziła się na masową skalę idea emancypacji kobiet, czyli równouprawnienia kobiet.
- Dzięki krzewieniu idei pracy u podstaw zakładano biblioteki, szkółki, towarzystwa wiejskie i spółdzielnie rolnicze.

DAWNIEJ TO BYŁO

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Stowarzyszenie
„Wspólnota Polska”

CENTRUM DOSKONALENIA
NAUCZYCIELI
EDUKACYJNEGO, WARSZAWA POLSKA

MUZEUM
POCZĄTKÓW
PAŃSTWA
POLSKIEGO
W GNIEZNE